107780 ـ حکم کسی که قضای رمضان قبلی را فراموش کند و رمضان بعد فرا برسد

سوال

حکم کسی که قضا را فراموش کرده تا آن‌که رمضان بعدی فرا رسیده چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

علما بر این اتفاق دارند که فراموشی عذری است که گناه و بازخواست را در مورد همهٔ خطاها، از انسان دور می‌سازد و این بر اساس ادلهٔ بسیاری است که در کتاب و سنت آمده است، اما در این باره اختلاف نظر دارند که آیا فراموشی، فدیه و دیگر اموری را که بر آن خطا مترتب می‌شود را رفع می‌کند یا خیر.

دربارهٔ مسئلهٔ فراموشیِ انجام قضایِ روزه تا وارد شدن رمضان بعدی، علما همچنین بر این اتفاق نظر دارند که قضای روزه‌ها تا فرا نرسیدن رمضان بعدی لازم است و با فراموشی ساقط نمی‌شود. اما دربارهٔ وجوب فدیه (که غذا دادن به یک بینواست) به همراه قضا، بر دو قول‌اند:

قول اول این است که فدیه بر او لازم نیست، زیرا فراموشی عذری است که گناه و فدیه را از او ساقط می‌کند.

بیشتر شافعیان و برخی از مالکیان بر این قول‌اند.

نگا: «تحفة المحتاج» ابن حجر هیتمی (۳/ ۴۴۵)، «نهاية المحتاج» (۳/ ۱۹۶)، «منح الجليل» (۲/ ۱۵۴)، «شرح مختصر خليل» (۲/ ۲۶۳).

قول دوم: فدیه بر او لازم است، و فراموشی یک عذر است که تنها گناه را رفع می‌کند.

خطیب شربینی از شافعیان بر همین قول است. وی در «مغنی المحتاج» (۲/ ۱۷۶) می‌گوید:

«ظاهر [و قوی‌تر] آن است که تنها گناه از او ساقط می‌شود، نه فدیه».

برخی از مالکیان نیز چنین گفته‌اند.

نگا: «مواهب الجليل شرح مختصر خليل» (۲/ ۴۵۰).

اما ان شاء الله تعالی قول راجح و قوی‌تر همان قول اول است، به سه دلیل:

نخست: عموم آیات و احادیث که مؤاخذه و بازخواست فراموشکار را ساقط ساخته است، مانند این سخن الله متعال که:

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا [بقره: ۲۸۶]

(پروردگارا بر ما نگیر اگر فراموش کردیم یا دچار خطا شدیم).

دوم: اصل بر برائت ذمه است [یعنی اصل بر این است که انجام کاری بر انسان لازم نیست] و الزام آن به کفاره یا فدیه درست نیست مگر بر اساس دلیل، و دلیلی که در این مسئله به کار آید موجود نیست.

سوم: اصل این فدیه ـ حتی برای کسی که عمدا قضا را به تاخیر انداخته ـ مورد اختلاف است، چنان‌که حنفیان و ظاهریان بر عدم وجوب این فدیه هستند و اختیار شیخ ابن عثیمین چنین است که این فدیه تنها مستحب است زیرا دربارۀ مشروعیت آن دلیلی نیست جز عمل برخی از صحابه و این دلیل آن‌قدر قوی نیست که بتوان مردم را به آن ملزم ساخت، چه رسد به آن‌که در حال عذر باشند.

مراجعه کنید به پاسخ سؤال شمارۀ (26865).

خلاصۀ پاسخ این است که: تنها قضا بر او واجب است و نیازی به غذا دادن نیست و پس از رمضان کنونی قضا را به جای می‌آورد.

والله اعلم